

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันแนวโน้มของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในระดับสากลเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งองค์การการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติ (United Nations World Tourism Organization : UNWTO) พยากรณ์ว่าในปี พ.ศ.2563 ทั่วโลกจะมีนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศจำนวน 1,600 ล้านคน โดยภูมิภาคที่มีแนวโน้มเป็นแหล่งท่องเที่ยวยอดนิยมคือ ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แอฟริกา และกลุ่มประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นจุดหมายการท่องเที่ยวแห่งใหม่ที่มีผู้นิยมเดินทางเข้ามาเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จำนวนนักท่องเที่ยวทั่วโลกในปี พ.ศ.2556 จำนวน 1,087 ล้านคน เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ.2555 จำนวน 52 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 5.02 โดยแบ่งเป็นนักท่องเที่ยวในภูมิภาคยุโรป จำนวน 563.8 ล้านคน เอเชียและแปซิฟิก จำนวน 248.7 ล้านคน อเมริกา จำนวน 168.2 ล้านคน แอฟริกา จำนวน 55.9 ล้านคน และตะวันออกกลาง จำนวน 50.8 ล้านคน ตามลำดับ และจากข้อมูลสถิติของ UNWTO พบว่า ภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกมีจำนวนนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศเพิ่มขึ้นจาก 233 ล้านคนในปี พ.ศ.2555 เป็น 248.7 ล้านคน ในปี พ.ศ.2556 หรือเพิ่มขึ้นประมาณ 6.5% โดยภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีจำนวนนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศขยายตัวเพิ่มขึ้นจาก 84.2 ล้านคนในปี พ.ศ.2555 เป็น 93.1 ล้านคน หรือเพิ่มขึ้นประมาณ 10.6% ซึ่งถือได้ว่าเป็นภูมิภาคที่มีอัตราการขยายตัวสูงที่สุดในโลก (UNWTO, 2014)

จากจำนวนนักท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ปัจจุบันประเทศไทยมีแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวที่เพิ่มสูงขึ้น และมีบทบาทสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย เป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญนำมาซึ่งเงินตราต่างประเทศ การสร้างงาน และการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค นอกจากนี้ยังมีส่วนสำคัญในการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานของการคมนาคมขนส่ง รวมไปถึงการค้าและการลงทุน เมื่อประเทศประสบภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการสร้างรายได้ให้กับประเทศ สามารถช่วยให้เศรษฐกิจฟื้นตัวได้ในเวลาที่รวดเร็ว (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2554)

ผลการเปรียบเทียบศักยภาพด้านการท่องเที่ยว 140 ประเทศ ของ World Economic Forum (WEF) 2013 โดยใช้ดัชนีชี้วัด 3 ประเด็นหลัก 14 ประเด็นย่อย โดยมีคะแนนเต็มทั้งหมด 7.00คะแนน ดังตารางที่ 1.1

ตารางที่ 1.1 ดัชนีชี้วัดศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของ WEF

ประเด็นดัชนีชี้วัดหลัก	ประเด็นดัชนีชี้วัดย่อย
1. ความพร้อมด้านภาครัฐ	1.1 กฎระเบียบ นโยบาย และการบังคับใช้ 1.2 ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม 1.3 มาตรการรักษาความปลอดภัย 1.4 สุขภาพและสุขอนามัย 1.5 การจัดการลำดับความสำคัญด้านการคมนาคมและการท่องเที่ยว
2. ความพร้อมด้านภาครัฐกิจและโครงสร้างพื้นฐาน	2.1 โครงสร้างพื้นฐานการคมนาคมทางอากาศ 2.2 โครงสร้างพื้นฐานการคมนาคมขนส่งทางบก 2.3 โครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยว 2.4 โครงสร้างพื้นฐานด้าน ICT 2.5 การแข่งขันด้านราคาของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว
3. ความพร้อมด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว	3.1 ทรัพยากรมนุษย์ 3.2 การรองรับการท่องเที่ยว 3.3 ทรัพยากรธรรมชาติ 3.4 ทรัพยากรทางสังคมและวัฒนธรรม

ที่มา: World Economic Forum (WEF), Travel & Tourism Competitiveness Index 2013

จากดัชนีชี้วัดตามตารางที่ 1.1 พบว่า ชีคความสามารถการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 43 ของโลก (อันดับที่ 9 ของภูมิภาค) และเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก พบว่า ชีคความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของไทยอยู่อันดับที่ 9 ของภูมิภาค โดยเป็นรองประเทศสิงคโปร์ (อันดับที่ 1 ของภูมิภาค และอันดับ 10 ของโลก) ออสเตรเลีย (อันดับที่ 2 ของภูมิภาค และอันดับ 11 ของโลก) นิวซีแลนด์ (อันดับที่ 3 ของภูมิภาค และอันดับที่ 12 ของโลก) ญี่ปุ่น (อันดับที่ 4 ของภูมิภาค และอันดับ 14 ของโลก) ฮองกง (อันดับที่ 5 ของภูมิภาค และอันดับ 15 ของโลก) เกาหลีใต้ (อันดับที่ 6 ของภูมิภาค และ

อันดับ 25 ของโลก) ใต้หวัน (อันดับที่ 7 ของภูมิภาค และอันดับ 43 ของโลก) มาเลเซีย (อันดับที่ 8 ของภูมิภาค และอันดับ 34 ของโลก) แต่มีอันดับที่ดีกว่าประเทศจีน (อันดับที่ 10 ของภูมิภาค อันดับ 45 ของโลก) อินเดีย (อันดับที่ 11 ของภูมิภาค อันดับ 65 ของโลก) ตามลำดับ ซึ่งเปรียบเทียบคะแนนผลการประเมินขีดความสามารถการแข่งขันด้านการท่องเที่ยว 10 ลำดับแรกในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก ซึ่งสรุปได้ดังตารางที่ 1.2

ตารางที่ 1.2 ขีดความสามารถการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก

ประเทศ	อันดับในภูมิภาค	อันดับโลก	คะแนน
สิงคโปร์	1	10	5.23
ออสเตรเลีย	2	11	5.17
นิวซีแลนด์	3	12	5.17
ญี่ปุ่น	4	14	5.13
ฮ่องกง	5	15	5.11
เกาหลีใต้	6	25	4.91
ใต้หวัน	7	33	4.71
มาเลเซีย	8	34	4.70
ไทย	9	43	4.47
จีน	10	45	4.45

ที่มา: World Economic Forum (WEF), Travel & Tourism Competitiveness Index 2013

จากข้อมูลรายงานสรุปสถานการณ์นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ ปี พ.ศ.2546 - 2556 พบว่านักท่องเที่ยวระหว่างประเทศของไทยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น จากสถิติพบว่า จำนวนนักท่องเที่ยวมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจาก 10,004,453 คน ในปี พ.ศ.2546 เป็น 26,546,725 คน ในปี พ.ศ.2556 ซึ่งเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 165.35 ในขณะที่ประเทศไทยมีรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจากจำนวน 324,733 ล้านบาท ในปี พ.ศ.2546 เป็น 1,207,145 ล้านบาท ในปี พ.ศ.2556 โดยมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อคน/วัน จำนวน 4,616 บาท และมีระยะเวลาในการพำนักโดยเฉลี่ย 9.85 วัน สรุปได้ดังตาราง 1.3

ตารางที่ 1.3 สรุปสถานการณ์จำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เข้ามาในประเทศไทยปี พ.ศ.2546 - 2556

พ.ศ.	จำนวนนักท่องเที่ยว (คน)	รายได้จากการท่องเที่ยว (ล้านบาท)	ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อคน/วัน (บาท)	ระยะเวลาในการ พักเฉลี่ย (วัน)
2546	10,004,453	324,733	3,775	8.19
2547	11,650,703	403,578	4,058	8.13
2548	11,516,936	385,749	3,890	8.20
2549	13,821,802	506,435	4,048	8.62
2550	14,464,228	547,781	4,121	n.a.
2551	14,584,220	574,520	4,142	9.51
2552	14,149,841	510,255	4,011	8.99
2553	15,936,400	592,794	4,079	9.12
2554	19,230,470	776,217	4,187	9.64
2555	22,353,903	983,928	4,393	10.02
2556	26,546,725	1,207,145	4,616	9.85

ที่มา: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (พ.ศ. 2546 - 2550)

กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (พ.ศ. 2551 - 2556)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าประเทศไทยจะมีแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวที่เพิ่มสูงขึ้น แต่เนื่องจากสถานการณ์และผลจากการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ เป็นความท้าทายต่อการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันการท่องเที่ยวของประเทศไทยเป็นอย่างยิ่งในหลาย ๆ ประเด็น ดังนี้ (แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2554)

1. แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ.2555-2559 ได้กำหนดเป้าหมายการเพิ่มอันดับขีดความสามารถการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทยเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่า 5 อันดับ หรืออยู่ในลำดับที่ 1-7 ของทวีปเอเชีย แต่ความเป็นจริงในปัจจุบัน จากการจัดอันดับศักยภาพการท่องเที่ยวจำนวน 140 ประเทศในปี พ.ศ. 2556 ของ WEF กลับพบว่าประเทศไทยมีศักยภาพการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวอยู่ในลำดับที่ 43 ของโลก

2. ทรัพยากรพื้นฐานด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทยแม้ว่าจะมีหลากหลาย และหลายแห่งมีความสวยงามติดระดับโลก แต่แหล่งท่องเที่ยวในประเทศเพื่อนบ้านได้มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงามให้ทัดเทียมกับประเทศไทยเพิ่มขึ้นเช่นกัน

3. ประเทศไทยมีความไม่แน่นอนทางการเมืองสูง และประสพภัยพิบัติจากธรรมชาติ เนื่องจากเกิดการเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศโลกในปัจจุบัน ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความวิตกกังวลในเรื่องของความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และอาจเปลี่ยนสถานที่ท่องเที่ยวไปยังประเทศอื่น ๆ ที่อยู่ใกล้เคียงกับประเทศไทยแทน

4. การเข้าสู่ยุคประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) จะมีแรงงานที่ไร้ทักษะแต่ภาษาอังกฤษดีจากประเทศเพื่อนบ้าน เช่น พม่า หรือฟิลิปปินส์ ที่จะเข้ามาแย่งอาชีพในสาขาภาคการท่องเที่ยวของแรงงานไทยได้ ตลอดจนการดำเนินงานในหน่วยงานภาครัฐด้านการท่องเที่ยวยังขาดการบูรณาการการทำงานร่วมกันอย่างแท้จริง อีกทั้งนโยบายการขยายตัวของภาคการท่องเที่ยวที่เน้นจำนวนปริมาณนักท่องเที่ยวแต่ลืมนำมาซึ่งการเตรียมความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยว (High Season) ของประเทศที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาที่อยู่มากจนเกินขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยว

5. ประเทศไทยยังมีจุดอ่อนในด้านความปลอดภัย กฎระเบียบด้านสิ่งแวดล้อม สุขอนามัย และนโยบายรัฐบาล โดยในปี 2556 WEF ได้จัดลำดับขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทยค่อนข้างต่ำ อาทิ ความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม (อันดับที่ 99) โครงสร้างพื้นฐานด้านสารสนเทศและการสื่อสาร (อันดับที่ 90) ความมั่นคงปลอดภัย (อันดับที่ 87) สุขภาพและสุขอนามัย (อันดับที่ 84) และปัจจัยด้านนโยบายและกฎระเบียบ (อันดับ 77)

จากข้อมูลข้างต้น ผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นของการยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทยด้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทยให้มีความเข้มแข็ง และเป็นการเพิ่มรายได้ในรูปเงินตราต่างประเทศเข้าสู่ประเทศในระดับสูง เมื่อเทียบกับสินค้าส่งออกหลักประเภทอื่นๆ ของประเทศ ประกอบกับการศึกษาในด้านการแข่งขันของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทยเปรียบเทียบกับกลุ่มประเทศเอเชียยังไม่มีผู้ศึกษาวิจัย จึงได้ศึกษาถึงความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศไทยเทียบกับกลุ่มประเทศในเอเชีย เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้ไปประกอบการตัดสินใจและเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการวางแผนพัฒนาและวางกลยุทธ์ด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทย เพื่อรองรับสถานการณ์การแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทยและรับมือการแข่งขันระหว่างประเทศที่จะเข้มข้นมากขึ้นในอนาคต

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ท่องเที่ยวของโลก กลุ่มประเทศเอเชียที่ศึกษา และประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบระดับความสามารถและแนวโน้มความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศไทยและประเทศในภูมิภาคเอเชียที่สำคัญ
3. เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะด้านนโยบายการพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถในการแข่งขันด้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทย

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ข้อมูลที่เป็นปัจจุบันของสถานการณ์การท่องเที่ยวของประเทศไทยและของกลุ่มประเทศเอเชียที่สำคัญ
2. ปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบของการขยายตัวของรายได้จากการท่องเที่ยวที่เป็นปัจจุบันของประเทศไทยและของกลุ่มประเทศเอเชียที่สำคัญ
3. แนวทางการวางแผนพัฒนาและดำเนินนโยบายส่งเสริมขีดความสามารถในการแข่งขันระหว่างประเทศของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของไทย

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้จะทำการวิเคราะห์สถานการณ์ของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดยใช้ค่าดัชนีต่างๆ วัดเปรียบเทียบระหว่างอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศไทยกับกลุ่มประเทศเอเชียที่สำคัญ ซึ่งกลุ่มประเทศเหล่านี้มีจำนวนนักท่องเที่ยวสูงที่สุด 10 ลำดับแรกของทวีปเอเชีย และมีศักยภาพในด้านการแข่งขันการท่องเที่ยวที่ใกล้เคียงกัน ได้แก่ มาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ เวียดนาม จีน เกาหลีใต้ ญี่ปุ่น ฮองกง และมาเก๊า ในช่วงปี พ.ศ.2546-2556 ยกเว้นดัชนีวัดประสิทธิภาพด้านความสามารถในการสร้างรายได้จะใช้ข้อมูลในช่วงปี พ.ศ. 2546 – 2555 เนื่องจากมีข้อจำกัดและความสมบูรณ์ของข้อมูลในบางประเทศที่ศึกษา โดยค่าดัชนีที่จะใช้ทำการวิเคราะห์ประกอบด้วย

1. ดัชนีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบที่ปรากฏ (RCA) (ช่วงปี พ.ศ. 2546 – 2556)
2. ดัชนีวัดประสิทธิภาพด้านความสามารถในการสร้างรายได้ (ช่วงปี พ.ศ. 2546 – 2555)
3. ดัชนีความสามารถในการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้พำนัก (ช่วงปี พ.ศ. 2546 – 2556)

1.5 กรอบวิธีการวิจัย

